

Лілія Федчук

канд. філол. наук, доцент, м. Київ

СИТУАТИВНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Концептуальні засади сучасної мовної освіти іноземців орієнтують викладачів на формування у студентів комунікативної компетенції. Відтак необхідною умовою реалізації такої вимоги є навчання говоріння, зокрема процесу діалогізування.

У зв'язку з цим актуальним вважаємо висловлювання Т. Донченко: «Комунікативні вміння можуть бути сформовані тільки в результаті спеціально організованої системної й систематичної, глибоко продуманої роботи, яка будується з урахуванням природи цих умінь, особливостей їх набуття...» [1, с. 174–175].

Сучасна методика виходить з того, що найсприятливіші умови для розвитку мовлення, зокрема діалогічного, створюються в тому випадку, коли навчання проводиться на рівні діяльності, тобто в умовах, наближених до природної комунікації [1, с. 178]. А для цього необхідно ввести студента в мовленнєву ситуацію й навчити його орієнтуватися в ній.

На думку провідних лінгводидактів з української мови та іноземної (І. Андрійко, Л. Варзацької, О. Глазової, Т. Донченко, Г. Лещенко, Е. Палихатої, Л. Панової, С. Тезікової, Г. Швець, Л. Шевцової, Г. Шелехової та ін.), продуктивність мовленнєвої діяльності буде низькою, якщо не враховувати ситуацію спілкування. І навпаки, висловлювання буде досконалішим, якщо мовець врахує мету, тему, головну думку висловлювання, місце спілкування та адресата мовлення.

Навчання мовлення на основі використання мовленнєвих ситуацій реалізується за допомогою ситуативних завдань.

Мета пропонованої наукової розвідки полягає у теоретичному обґрунтуванні необхідності застосування ситуативних завдань у процесі

розвитку діалогічного мовлення на заняттях української мови, виявленні специфіки їх застосування та репрезентації зразків завдань цього типу.

Ситуативними вважаємо «такі завдання з розвитку мовлення, які чітко окреслюють ситуацію спілкування, називають усі її складові частини: тему, мету, адресата мовлення, мовця, обставини спілкування тощо» [2, с. 13].

Ситуативні завдання діалогічного характеру відіграють важливу роль у процесі формування комунікативних умінь студентів, оскільки вони є проміжним етапом між теоретичними знаннями й практичним використанням їх у щоденних життєвих ситуаціях. При цьому робота з їх використанням буде ефективною за умови систематичного упровадження на заняттях української мови та розташування в порядку наростання складності.

Як свідчить практика, доволі ефективним є використання на кожному занятті української мови трьох видів вправ, проведених у такій послідовності: операції над мовно-мовленнєвими формами (на рівні засвоєння форм, які мають бути використані в мовленні), умовно-мовленнєві завдання (на рівні побудови складових діалогу – діалогічних реплік і діалогічних єдностей) та власне мовленнєві вправи (на рівні продукування діалогічних текстів).

З метою введення вивчених мовних одиниць чи їх форм у діалогічні репліки й діалогічні єдності, тобто під час виконання умовно-мовленнєвих вправ, корисно включати до ситуативних завдань такі слова та словосполучення: для стимулювання першої, початкової репліки – *запитай; повідом; попроси; запроси; запропонуй, побажай; а що б ти сказав(ла), якби; вислови захоплення (припущення)* та под.; для стимулювання другої, реагуючої репліки діалогічної єдності – *дай відповідь; погодься, підтвердь, запереч, спростуй, відмов, вислови сумнів, запевни* тощо. Наприклад, викладач пропонує студентам побудувати діалогічну єдність за моделлю «Запитання – відповідь». Для цього дає завдання кожному зі студентів: перший студент: запитайте у незнайомця, котра година, використовуючи при цьому норми етикету; другий студент: дайте відповідь перехожому, якщо на циферблаті 11.15.

Найчастіше ситуативні завдання використовуються на завершальному етапі заняття під час виконання власне мовленнєвих вправ, мета яких – формування цілісних діалогічних умінь. Залежно від наявності (відсутності) в описі мовленнєвої ситуації опорного мовного матеріалу серед завдань цієї групи можна виділити дві підгрупи. Перша з них характеризується тим, що студенти повинні скористатися в процесі побудови діалогічного висловлювання запропонованими словами, словосполученнями чи реченнями. Наприклад:

Складіть і розіграйте діалог (телефонну розмову) між працівником служби таксі та гостем міста Києва. Приїжджий хоче замовити таксі на двадцять годину до залізничного вокзалу. У репліках діалогу використовуйте деякі з поданих у довідці висловів. Довідка: хочу замовити таксі на двадцять годину; на жаль, всі машини зайняті; можу запропонувати таксі на двадцять годину 10 хвилин; я згоден; назвіть свою адресу.

Ситуативні завдання другого типу передбачають створення діалогічних висловлювань без опори на конкретний мовний матеріал. Так, викладач може запропонувати студентам побудувати діалоги за такою ситуацією: *одногорупник запрошує вас до себе в гості; дізнайтеся, де він мешкає і як до нього їхати, о котрій годині зручніше завітати.*

Отже, однією з умов успішної роботи з розвитку діалогічного мовлення студентів-іноземців є використання ситуативних завдань, які допомагають уникнути формальності під час виконання мовленнєвих завдань, викликають у студентів інтерес до навчального матеріалу, стимулюють їхнє мислення, сприяють створенню невимушеної, творчої атмосфери на занятті, підвищують активність у формуванні знань, умінь і навичок, розширюють можливості практичного застосування вивченого матеріалу.

Література

1. Донченко Т. К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови / Т. К. Донченко. – К. : Фондація ім. О. Ольжича, 1995. – С. 174–192.
2. Лещенко Г. Система ситуативних завдань до уроків розвитку зв'язного мовлення / Ганна Лещенко // Українська мова і література в школі. – 2004. – № 5–6. – С. 13–18.